

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N°. 41.

Miercuri 8. Noembre

1861.

Inaugurarea Reuniunii transilvane,

pentru

inaintarea literaturii si a culturii poporului romanu,
tinenta

in 23. Octombrie (4. Noembre) anulu 1861 alu mantuirei n^{ostre} in Sibiuu.

(Vedi si Gazet'a Nr. 85, 86, 87 a. c.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuventarea Escelentiei Sale P. Episcopu

ANDREIU B. DE SIAGUNA.

Éta, Domniloru ! au sositu diu'a cea dorita pentru infintiarea unei asociatiuni, carea se aiba de problema „literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.“

Marturisescu sinceru cunvingerea mea, ca eu problem'a asociatiunii n^{ostre} o caracterisediu precatu de nobila si frum^osa si unica in feliulu seu astadi in inirég'a n^{ost}ra natiune din t^ote partile, unde se afla ea, pe atat'a si de seri^osa si grea, pentruca cere o perseverantia de feru si unu sacrificiu din anima. Acestea le afirmediu eu dupa natur'a scopului asociatiunii, carele este inaintarea literaturii romane si culturii poporale in deosebite ramuri prin studiu, prin elaborarea si edarea de opuri, prin premii si stipendii pentru diferitele specialitati de sciintie si arte.

Toti scimu, ca tieranulu, candu ara, nu cauta indereptu, ci inainte, cá bréd'a sa se nu o gresiésca. Inse factorii asociatiunii n^{ostre}, candu vréu se nesuiésca catra ajungerea scopului asociatiunii, voru avé a cautá mai antaiu indereptu, adica la studii clasice din seculii vechi, si apoi voru avé a cautá

inainte, adica a cultivá limb'a n^{ost}ra dupa form'a sciintieloru clasice.

Inca mai debue se cautamu in trecutu si in altu intielesu ; va se dica: de si asociatiunea n^{ost}ra este cea d'antaiu in feliulu seu la noi, totusi vocea trecutului ne spune, ca pe l unga aceea, ca pana astadi n'am avutu nici o asociatiune formala, si din partea statului recunoscuta si aprobata, carea s'aru fi ocupatu cu literatur'a romana si cu cultur'a poporului, dicu, pelunga t^ote acestea totusi au fostu barbati romani singuratici, cari prin scrierile sale si edarea a-celor'a la lumina s'au meritatu premultu pe terenulu literaturii romane si alu culturii poporului. Astfeliu de barbati nationali binemeritati pentru cultur'a literaturii romane si cultivarea poporului romanu amu avutu noi si pana acum, si i avemu si astadi pretutindeni, pe unde se afla natiunea n^{ost}ra. Asiadara aducerea a minte de acesti barbati romani binemeritati o concedu eu asociatiunii.

Si in alu treilea intielesu dicu, ca debue se ne uitamu in trecutu pentru aceea, cá se nu se intemple si in venitoriu literatiloru nostrii o asemene vatemare, precum s'au intemplatu la anulu 1850, candu unu co-

misariu imperatescu au întredintiati unui preotu sasescu traducerea unui opu metodicu din limb'a germana in cea romana. Ceea ce întielegundu eu atunci, candu 4—5 coale se si tiparisera, am facutu pasii debuintiosi si am nimicitu esirea la lumina a acelei traduceri. Inse preotulu sasescu siau pusu bine in punga onorariulu pentru o traducere miserabila. Eu inca atunci traducerea acést'a o caracterisai de miserabila, pentruca parintea sa intr'altelevu cuvintulu germanu „Methodenbuch“ l'au tradusu pe romania „carte de modruri.“ Miserabilitatea acestei traduceri de totu se da pe fagía, candu cuvintele romanesci „carte pe modruri“ leam traduce in germana; caci „carte de modruri“ nici candu n'ar poté face in limb'a germana „Methodenbuch.“

Deaca mi se iérta a amenti aci si alte impregiurari fatale din anii mai de curendu trecuti, cari primejduiau libertatea culturai populului si onórea barbatiloru nostrii întieleginti, atunci debue se aducu inainte acea mesura a fostului ministeriu de invetiamentu, prin carea cartile acelea, ce s'au compusu sub manducerea mea prin inteligenti' nostrii, s'au tiparitu in tipografi'a nóstra diecesana si apoi s'au introdusu in scóelele nóstre populare, siau pusu in capu de a le opri de 'ntrebuintiare si a 'ntroduce altele, pe care nisce creaturi de ale lui necunoscute pe terenulu literaturai nóstre leau compusu si leau tiparitu in Vien'a. Acel'asi ministeriu au pretinsu dela mine in anii trecuti, cá pe profesorii gimnasiului nostru din Brasiovu se'i tramitu la Vien'a spre depunerea esamenului de calificatiune profesoralé; sciindu eu, ca esaminarea aceea se face prin o comisiune statatóre din membrii de religione si natiune straina, am remustratu pe bas'a anomaliei, ce ar' urma de acolo, candu profesorii unui gimnasiu romanu de relegea orientale ortodocsa ar' debui se depuna esamenu de calificatiune profesoralé inainte unei comisiuni de religione si natiune straina. Dar' si mai multu se ve spunu. Acelu ministeriu, întielegundu, ca episcopi'a nóstra si au radica tu o tipografia inca la anulu 1850 si aci tiparesce carti bisericesci si scolare spre acoperirea propriiloru lipse si spre inaintarea culturai populului, m'a trasu la raspundere de a me dechiará, ca episcopi'a nóstra, pe carea ministeriulu de cultu se 'ndoiá a o recunósce de priimita din partea statului, de si Maiestatea Sa Imperatulu o tractá cá pe un'a recepta, dicu, Ministeriulu de cultu m'au trasu la raspundere de a me dechiará, ca episcopi'a nóstra

de unde siau capetatu dreptulu de asi poté radica tipografia? Acestea am aflatu de debuintia a vi le comunicá, Domniloru! cu acést'a oca siune, cá se ve întredintiati despre neadormit'a priveghiere a ierarchiei bisericeai nóstre pentru sustienerea libertatii bine socotite in cultur'a populului si spre mantuirea onórei barbatiloru nostrii inteliginti, precum si pentru intarirea acelui adeveru, ca caus'a cea drépta, ce o am reprezentatu eu in aceste trei obiecte si in alte multe au esitu din luptele susu atinse cu triumfu!

Aceste esemple le am adusu inainte aci spre acelu scopu, cá se aretu debuinti'a cea imperativa pentru védi'a si auctoritatea asociatiunei ce membrii ei voru fi îndetorati a o sustiené si imulti prin studiu, prin elaborarea si edarea de opuri literare, ceea ce, precum am disu mai susu, nu se póte ajunge fara pastrarea unei seriositati si perseverantie, ce sciintiele dupa natur'a loru o pretindu dela toti aceia, cari vreau a se ocupá cu ele.

Aceste premitiendu, trecu la obiectulu dilei, si asia pe bas'a resolutiunei imperatesci din 6. Sept. a. c., ce mi s'au impartasitu prin decretulu gubernialu din 26. Sept. a. c. Nr. 7693 prochiamu asociatiunea transilvana pentru literatur'a romana si cultur'a populului romanu de asociatiune publica si recunoscuta de statu in întielesulu statutelorú sale din 21., 22. si 23. Martiu 1861, si provocu adunarea, cá se pasiesca la constituirea asociatiunei in sensulu sectiunei II. din statute, apoi in sensulu sectiunei III. la alegerea oficialiloru asociatiunei si in sfersitu in întielesulu sectiunei IV. la prefigerea terminului pentru cea mai d'aprópe adunare generale.

Si asia implinindu insareinarea Dvóstre din 10. Maiu 1860 si din punctulu 4. si 5. alu protocolului conferintiei de sub 11/23 Martiu 1861, cá se ducu corespundintiele cele debuintióse pentru infintiarea acestei asociatiuni, ceea ce cu ajutoriulu lui Ddiu am si ajunsu, predau adunantiei constituante scaunulu onorificu alu presidiului ce l'am ocupatu pan'acum din increderea Dvóstre, si in sfersitu redicandu simtiemintele sufletului catra ceru dícu: Domniloru! més'a dulceti maicei nóstre este pregatita pentru óspeti multi, maic'a nóstra a fostu pan'acum imbracata in doliu, dar' de acum inainte se imbraca in haina de nunta si poftesce la mésa pe toti fii sei, cá se stralucésca si ea in si cu cas'a sá si se inoiesca pe fi sei, precum se inoiescu tineretiele vulturelui, si se róga lui Ddiu dicundu: Dómne alu poteriloru, fi

cu asociatiunea acésta acum si totudeaun'a; caci totu darulu de sevarsitu este de susu dela tine parintele luminiloru. Amin!

La cuventulu de mai susu alu Escel. Sale,
D. canonicu

TIMOTEU CIPARIU

rostri urmatóri'a vorbire infocata si petrundietória, care fú intrerupta de nenumerate ori prin „se traiésca“!

Escelentia, Domni si frati!

Candu ne uitamu inapoi la istori'a poporului nostru si mai alesu la a natiunei nóstre din asta pátria dulce, carea e antaniulu léganu alu viéteii romane pe aceste locure nordice-orientali, mai ca nu aflamu in seria atatoru mari seculi dela inceputulu celui alu doilea alu erei crestine pana acum peste mediuloculu alu celui de alu XIX. de catu numai dile de lacreme, de doreri si de suferintie de tóta forma; er' dilele de bucuria pentru poporulu romanu si pentru natiunea nóstra transilvanica in specia au fostu mai puține si mai rare decatu pén'a de corbu albu. Cultur'a romana ce au adusu cu sene in Dacia din alte parti a le lumei mai fericite si mai desfatate, si s'au straplantatu in acestu pamentu rece si inghiatiu, cultur'a de carea marturisescu tóte ruinele si tóte anghiarele patriei nóstre, acele 40 de cetati ce le numera Ptolomeu in geografi'a sa cu numele abia cu 50 ani dupa stramutarea nostra in acestu Babilonu, — tóta, mai tóta cadiú préda gentiloru barbare, care in ante de a predá Greci'a si Itali'a, Aten'a si Rom'a, se parú, ca din préd'a patriei nóstre si din ruin'a culturei romane de pe acestu pamentu siau luatú gustu de a se incrunta in ruinele si ale celorlalte provincie din imperiulu romanu. Din acésta ruina totala a natiunei numai Ddieu scie cum amu scapatu, numai cá prin minune, si numai cu pelea si cu viati'a, caci acele incursiuni si predatiuni nu numai ne au rapitu averea si cultur'a ce oamu avutu, ci ne au rapitu si mii de mii de suflete de ale fratiloru séu parintiloru nostri, si déca ar' fi fostu mórtea loru numa corporale, mai pucina lear' fi fostu si amaratiunea, inse decatu mórtea naturale mai este morte si mai cumplita pentru omu, sclavi'a, despar-

tirea de ai sei, si mai pe susu de tóte sentiulu unei ruine natiunali; caci nici o dorere póte se se asemene cu aceea dorere, candu vede omulu nu numai perirea sa, ci vede deodata si perirea a unei patrie, a unei natiuni intregi, mai fóra nici un'a sperare de o redicare din aceea perire. Inse din tóte aceste ruine providenti'a nea conservatu inca in aceste doreri cumplite unu tesauru nepretiutu, care nn ni l'au potutu rapi nece sabi'a invingatoriului, nici crudimea tiranului ce domnia pe corpurele nóstre, nici poterea fisica, nici politic'a infernale, — unu tesauru nascutu cu noi dela titiele maicei nóstre, dulce cá sarutarile maicutieloru, candu ne aplecau la senulu loru, tesauru mai scumpu decatu viati'a, tesauru care de l'amu fi perdutu, de l'amu perde, de vomu suferi vre unadata, cá cineva cu poterea, au cu insielatiunea, au cu momele se nilu rapésca din manile nóstre, — atunci mai bine, mai bine se ne inghitia pamentulu de vii, se ne adunamu la parintii nostri cu aceea mangaiére, ca nu amu tradatu cea mai scumpa ereditate, fara de care nu amu fi demni de a ne mai numi fiii loru: limb'a romanésca. — Ci speramu in providenti'a divina, speramu in virtutea neinfranta a natiunei, pe care intru atati seculi nici in cea mai 'apusa sorte a ei nu a tradat'o; speramu in marii barbati si insuletiti fii ai natiunei, cari mai alesu in aceste tempore critice, in care se tractédia cestiunea de a fi au a nu fi, cu tóta barbati'a demna de unu romanu vechiu, cu tóta resolutiunea nefaciarita, si cu pén'a si cu cuventulu si cu fapt'a au spriginitu si spriginescu caus'a natiunale, caus'a culturei, in biserica, in scóla, in politjca; cari siau intorsu tóta influenti'a si pusetiunea, si n'au crutiatu nece oste-nele, nici spese, numai si numai cá sesi spriginésca pe acésta natiune, cu alu careia nume se lauda si a careia limba o vorbescu.

Chiaru si asta di solena, ce ne a adunatu din tóte partile patriei, e unu testimoniu alu viéteii romanesci si o protestatiune mai solena decatu si juramentulu, ca natiunea romana nu vrea si nu va suferi niciodata, cá se apuna din seri'a natiuniloru cá romana, ca nu vrea si nu va suferi niciodata aceea batjocura, cá se se lapede de alu seu nume si de a sa limba in favórea nici celei mai culte natiuni si limbe in lume, cu atatu mai pucinu in favórea oricarei alte, carea eri alalta eri erá inca neculta, barbara, si care pana si astádi inca nu sia scuturatu rugin'a ce o rodea pana la anima inca inainte de 20—

30 ani, s'eu înainte cá de o sutá de ani. Acésta adunare atatu de numerosa, atatu de stralucita, de atati barbati bravi si demni, cari cu atata bucuria nusi pregetara nici ostenel'a nici spesele, cá se a-lerge aici in departare si se ie parte la acesta serbatoria natiunale, e unu documentu neinfrantu, ca se simtu maretu a fi fi ai natiunei romane si a se numi cu numele stramosiescu. Natiunile, cari visedia si traiescu in acelu visu desiertu, ca orecum si orecandu totu voru se aduca pe romanu, cá sesi despretiuésca limb'a si se adoredie pe alt'a straina, cari nu se potu desbaerá de ilusiunile loru, ca romanulu va mai voi a se impená cu penele straine si voru inávuti seraci'a acestoru natiuni gamfate si pretensive, — depunasi odata pentru totudeauna tóte ambitiunile reu calculate, desceptese din visu loru si nu se mai nutrésca cu ilusiuni seci si amegitorie. Ca amen, amen le dicemu loru, ca mai curendu va trece ceriulu si pamentulu decatu se se mai prefaca romanulu in cea séu cea natiune. De romanu cá natiune dicu nu de romanu cá individú, ca deca au fostu impregiurari, candu cate unu bietu de romanu, au de fóme, au de goletate, au de órecare ambitiune, au de vr'unu altu calculu s'a departatu de trupin'a natiunei sale si s'a inochiatu cá unu olivu domesticu in olivu selbaticu, ast'a s'a pututu intemplá, póte ca se va mai intemplá si póte ca chiaru si in dílele nóstre se vedemu cu ochii asemeni templari; sei lasamu inse in numele lui Ddieu, sesi caute fericirea si repausulu animei unde le place si unde speredia se le afe; — ci romanulu cá natiune, pe carele 17 seculi l'au strambatu la pamentu in adeveru, ci nu l'au ruptu, nici l'au smulsu din radecina, si deaci înainte se mai tréca si de 17 oricate 17 seculi, totu romanu va remané, de s'aru duce si cu miile instrainanduse; ast'a ne e credinti'a neclatita, si speramu, ca toti cei ce nutrescu asemene credintia nu se voru rusiná, caci mai meduósa e trupin'a ei decatu se se usce, déca se si usca multe si oricatu de multe ramuri din corpulu ei; cá unu agru fructuosu, carele e in stare nu numai a nutri graulu din destulu, ci si polomid'a, ci polomid'a se va arde, ér' graulu se va aduná si érase se va semená, cá sementi'a se nui lipsésca in tóta eternitatea.

Ci nu voiescu a me intinde mai departe, macaru ca multe s'aru mai puté dice si aduce din viati'a natiunei, ce demustra invederatu, ca desierte suntu tóte sperarile, ilusiunile, visete, indesiertu tóte amagirile, magulirile, momelele, indesiertu tóte sofismele

si machinatiunile tuturoru, cari mai ducu si tragu sperare, ca dor' dor' din romanu voru puté face altu poporu nordicu au asiaticu. Unu radímu natiunalitatei romane se implanta astadi, ci speramu ca asemeni radime de asta si de alte forme se voru implantá si de ci înainte si mai multe si mai puternice.

Se oramu dar' acestei tenere plante, ce astadi se implanta in a dou'a a nóstra patria, sei oramu binecuventare dela celu ce sustiene si spriginescse tóte, cá cu ajutoriulu celui préinaltu si cu dielulu invapaiatu alu natiunei nutrita si crescuta se ajunga catu mai curendu la statur'a normale, in carea se inverdiésca, se infrundiésca si fructare inmiite se aduca de bunu si dulce gustu tuturoru romaniloru, fructure de cultur'a si propasirea in tóte ramurile sciintiei, artei si civilizatiunei. Se oramu Domni si frati si acelu mare barbatu alu natiunei, carele dela inceputu cu caldura a cuprinsu la senusi si fara pregetu a condusu pana in momentul de acum ide'a acestei asociatiuni, care astadi din idea trece in realitate. Sei oramu din anima caldurósa, cu sinceritate nefaciurita si cu resunetu strabatatoriu, cá celu ce l'a inaltiatu la acésta mare trépta sei insufle portarea de grige parintésca pentru natiunea romana, nunumai in cele sante si Ddiesci, ci si in cele ce se tienu de bunastarea unui poporu demnu de o sórte mai buna, de buna starea nunumai materiale, ci si mai vertosu de aceea stare eminenta, ce distinge pe o natiune culta de catra unu poporu, precum cuventulu distinge pe omu de alte vietuitoré pe acestu pamentu. Sei uramu cá sesi védia efectuate intentiunile marenimóse ce le nutresce catra natiunea romana, sesi védia natiunea fericita, mai fericita decum o aflase la inceputulu pastoriei sale, sesi védia mangaierea cu ochii, repausulu si multiamirea sufletulni inea si in viati'a acésta. Sei uramu díle fericite, in midiuloculu natiunei ajunse la fericire, díle multe si impreunate cu n'ncetata multiumita din partea acestei natiuni bune si teneru semtitórie; cerendu si rogandune, cá si de aci înainte se binevoiesca a cuprinde si a adaposti, a ajutá si a sprigini acésta tinera societate, pe care o a iubitu si o a ocrotitu dela léganu pana in momentul de fajia. Se traiti Escelenti'a Vóstra!

T. Cipariu m. p.

E s t r a c t u

din tesele séu propusetiunile lui G. B. A. R. i. t. i. u subster-
nute in siedinti'a III-a Reuniunii transilvane literarie.*)

1) Pentru carti scolare, pe care au se le a-
numésca respectivele corpuri profesoresci. Spre a-
cestu scopu se póte compune indata unu comitetu
constatoru din directori si profesori.

2) Compendiu de istori'a Transilvaniei, compusu
asia, cá acela se se póta introduce si in gimnasiulu
micu, se fia si de lectura pentru publiculu midiolociu.
Se intelege de sine, ca acésta istoria trebue se fia
cu tóta luarea aminte la tóte miscarile vietiei publice
si nationale a romaniloru transilvani, se aléga fan-
tanile istorice cu tóta putinciós'a critica, se nu cru-
tie si se nu tiena nici o parte.

3) Starea agriculturii la romanii
transilvani. Scriere comparativa, atatu cu re-
ferintia la romanii locuitori in diferitele tienuturi ale
patriei, catu si cu referintia la modulu cultivarii pa-
mentului intre sasi si secui, si earasi in compa-
ratiune cu Itali'a de susu, cu Elveti'a si cu Boemi'a.
In legaminte cu acést'a:

- a) Inriurinti'a sciintiei chemice asupra agricul-
turii.
- b) Horticultur'a séu gradinari'a. Suprem'a ne-
cesitate de a o inaintá cu tóte midiolócele in-
tre romani. —
- c) Pomari'a. Intru asemenea. —
- d) Cultur'a padurilor: tóta putinciós'a lor
crutiare pe unde se afla, sadire de paduri
pe unde lipsescu.
- e) Cultur'a vermiloru de metasa. Enumerarea
causelor, pentru care incercarile respecti-
veloru gubernii mai virtosu de ani 80 incóce
nu au potutu reesi cá se introducea acestu
ramu de economia.
- f) Restaurarea si incuragiarea culturii de stupi
in tóta tier'a.
- g) Imbunatirea toturoru soiuriloru de vite, cor-
nute, copitate, lanóse, cum si a paseriloru
domestice. In legaminte cu acést'a deslega-
rea intrebării, déca: de ani 25 incóce pra-
sirea de vite si totuodata nobilitarea soiuri-
loru la locuitorii romani a naintatu séu a
inapoiatu. Un'a séu alt'a pentru ce?

*) Vedi protocolulu adunarii generale din 4.—
7. Noembre 1861, cum si Gazet'a Nr. 86. —

4) Descrierea comparativa a locuintieloru óme-
nesci la romanii tierani din punctu de vedere igienicu,
politienescu si esteticu, totuodata enumerarea cause-
loru pentru care romanii tierani pana acuma nu s'au
indemnatu a 'si cladi locuintie din materii mai solide.

5) Descrierea comparativa a porturiloru roma-
nesci din punctulu de vedere alu folosului cu privire
la clima, si totuodata din celu esteticu. Deslegarea
causiloru, care din tóte porturile romanesci de am-
bele seese póte se fia si mai corespundietoru climei
si mai frumosu, cum si care porturi aru fi cá séu
se dispara cu totul, séu incai se se mai cultive.

6) Descrierea midiolóceloru de nutrementu alu
romaniloru din punctu de vedere igienicu.

7) Deslegarea intrebării: in care tienuturi ale
Transilvaniei suntu barbati romani mai robusti si
totuodata mai muncitori, cum si femeile de o frumse-
tia mai clasica si mai traitóre (durabila).

8) Paralela trasa din punctu de vedere psicho-
logicu si fisiologicu intré romanii transilvani cu toti
ceilalti romani locuitori inlauntrulu monarchiei au-
striace, si anume cu banatienii, cu cei dintre Crisiuri,
Somesiu si Tis'a in Ungari'a si cu cei din Bucu-
vin'a.

9) Deslegarea intrebării: care suntu midiolócele
si caile cele mai sigure ajutatóre la intemeierea, in-
bunatatirea si perpetuarea scóleloru populare intre
romani.

10) Colectiune de cele mai bune (cinci) balade
romanesci transilvane.

11) Pentruce art'a zugraviei, cu tóta protectiu-
nea ce'i da ritulu bisericeii resaritene, nu póte naintá
la romani preste totu? —

12) Colectiunea toturoru inscriptiuniloru roma-
ne tiparite si netiparite, cate s'au descoperitu pana a-
cum in Transilvani'a si in tierile vecine cu dens'a, in-
sotite de unu comentariu românescu.

13) In privinti'a unei colectiuni numismatice ad-
ministratiunea sotietatii nóstre se'si puna tóta silin-
ti'a spre a intemeié un'a catu se póte mai avuta,
spre care seopu indata-ce va aduná o suma óresicare
de numi, sa se puna in reportu cu alte sotietati si
cu particulari spre a dá si luá in schimb.

Alte dispusetiuni dorite.

Administratiunea se ia mesuri energióse spre a
complini lacunele din istori'a patriei si a natiunii
nóstre. Spre acestu scopu mai anume secretarii ei se

se puna in raportu cu tóte bibliotecile si colectiunile de documinte din patri'a nóstra, cu toti eruditii istoriofilii si istoriografi atatu in patria catu si in afara; eara pentru cá scopulu se se póta ajunge cu atatu mai usioru, spesele de calatoria se se platésca din veniturile societatii.

Pentru colectiuni de documinte se se faca intre-bare si la: DD. Scarlatu H. Rosetti, generalu Mavro, Iancu Ghica, Ioanu Maiorescu, Dr. A. T. Laurianu, Eudociu Hormuzache in Bucovin'a, Nic. Istrate in Moldov'a si la sectiunea ministeriala pentru chrisóvele monastiriloru in Tiér'a romanésca.

Se se céra manuscriptele lor: Sam. Miculu, Georgie Sincai s. a. luate dela Oradea de catra ministeriulu raposatu.

Totuodata se se ingrijésca de adunarea documintelor pentru istória bisericeésca a romaniloru.

Fóia periodica ce va fi se ésa pe spesele societatii, sa se ocupe per eminentiam cu publicarea de documinte istorice, originale si traduse.

REPRESENTATIUNEA

Escelentiei Sale D. arhiepiscopu alu Albei Julie, conte Alecsandru Sterca Siu-lutin, catra cancelari'a de curte 1860:

(Incheiere din Nr. 35)

Precum amu disu, in daru cerura aceasta romanii dela fratii loru magiari, ca-ci acesti, carii putéu fi altumintea cu sintieminte nobili, ca se tienura 'strinsu de constitutiune, astadata se aratara intru aceasta fačia cu poporulu si cu inteliginti'a romana, fórté angusti la sufletu si neconstitutiunali.

Inse si acolo, unde se tienura congregatiuni marcali dupa cum dorira romanii, magiarii se folosira de tóte maestriele politice, ca suntu mai esperti in ele decatu romanii, spre a aduce in minoritate pe fratii loru cei egali in drepturi adeca pe romanii, cei neasemenatu mai numerosi de catu dinsic, caci de o parte eschisera pe preoti dela participare, cu tóte ca aceasta eschidere e in contra art. VI. din a. 1744, ear' de alta parte pe cetatienii, cari platescu 8 f. dare 'i eschisera sub pretestulu ca ei aru avea dreptulu numai de a alege deputati la dieta, de si nice unu articulu, nice din legile cele vechi, nice din cele noue ale patriei, nu eschide dela alegerea oficialiloru pe civii si locuitorii carii au dreptulu de a alege de-

putati la dieta; caci de órece dreptulu de a alege deputati dupa cum recunósce tóta lumea, e cu multu mai insemnatoriu decatu dreptulu de a alege oficiali la comitatu; de aceea dupa mintea cea sanatósa a omului si dupa aksiom'a cunoscuta „a majori ad minus datur conclusio,“ cei ce respundu 8 f. dare, pe dreptu nu potu fi eschisi dela alegerea oficialiloru de comitatu.

Apoi, deórece cele mai multe comitate se organisara in acestu modu si prin aceea, ca catorva romani le detera locuri de oficiali mai multu subalterni, 'si intipuirea ca le au datu tóta partea cuvenita loru dupa deplin'a egalitate, nu luara a minte la dorintiele si pretinsuniile cele legali si mai insemnatórie a le natiunei romane.

Limb'a romana cu tóte ca in consultarile preliminaru se facuse conintielegere, séu se paruse a se contielege, nu se considerá de coordinata celei magiare; asia in comitatulu Hunedórei, Cetatei de balta, Turdei si in alte comitate; de si de alta parte e cunoscutu, cumca pentru comitatulu Zarandului, care numera 300 de magiari pe lunga 26,000 de locuitori romani, e prescisa de catra r. cancelaria de curte a Ungariei limb'a magiara de limba oficiale.

In comitatele organisate in modulu aratatu mai in susu, magiarii, fara de a considerá bater catu de pucinu egalea indreptatire, séu a eagetá cumca 'si voru stirni prin aceasta in contra sa cea mai nestérta neincredere, apoi sciindu, cumca ei voru violá prin aceea profundu si necurabile interesele cele mai sante ale natiunei romane, care nu voiesce a sci nimica de uniunea cu Ungari'a pana candu nu se va recunósce in Ardealu de natiune politica asemenea celei magiare, secue si sase, si pana nu se va prochiamá cá atare la cea mai de aprópe dieta ardeléna: totusi au otaritu si au si tramisu adrese si deputatiuni atatu la Mari'a Sa c. r. apostolica, catu si la diet'a ungara spre a esoper'a uniunea cu Ungari'a, ear' aceasta o facura, neconsiderandu protestatiunile cele energice si apriate date in contra acestoru, de catra fratii si concetatiunii loru romani.

In urma fratii nostrii magiari si in anulu mantuirei 1861, cá si la 1848, urmédia o practica atatu de libera si exercita o volnicia atatu de suprematica in administratiunea publica a comitatelor, cá si candu romanii nice nu aru fi esistandu acolo, séu cá si cum aru fi siliti, spre a nu fi de totu imnorati, a se

multiami si in anulu 1861 cu acea stare servile, ce 'li s'a datu prin part. I. tit. 6 si 8 ai Aprobatoru.

Acestea si altele nenumerate suntu plansorile natiunei romane, aceste suntu vulnerile, infipte de catra fratii nostri magiari egalitateri si fratietateri, aceste suntu, cari causa durere nespusa inimei romanesci si cari stirnescu prepuse fundate si neincredere catra natiunea magiara.

E apoi lucru de mirare, daca romanii nu potu aveá incredere in astfelu de oficiali, cari nu numai ca suntu denumiti fara incurgerea lor, de catra comitețele din 1848, ce ei nu le potu recunósce din temeuri cuvióse, séu ca suntu pusi decatra prefectii comitatelor, dar' carii chiaru si comunitatiloru romane si preotimei 'i impusa pe cale oficiale, a stringe contributie spre ajutorarea honvédiloru, de a caroru fiorósa aducere a minte e legata omorirea a mii de romani, si aprinderea si batujocurirea de sate si beserici romanesci nenumerate?!

E de miratu daca romanii la astfelu de volnicia si tractare nedemna, nu stau contra cu puterea, ci numai cu resistinti'a pasiva?

Nu póte sa ne compromita aceasta inantea natiunei nóstre, pe noi cei cari admonemu poporulu totudéun'a la ordine si ascultare si 'i recomandamu, catu mai bine, intielegerea si infratirea cu natiunea magiara?

Sa nu sangere inim'a nóstra cea parintésca care, dupa legile cele eterne a le naturei se apléca si catra natiunea nóstra, daca in tóte dílele cauta sa faca durerós'a esperintia si cata sa se uite cum, in locu de a se delaturá relele aceste ce nu se mai potu uni cu spiritulu timpului modernu si in locu de a se delaturá plansorile natiunei romane, clerulu si intieliginti'a romana, cari 'si inaltia versulu in contra si ceru si intetiescu egalea indreptatire intru tóte, si prin aceasta si acele comunitati romane, cari nu se folosescu de inimicie si de putere, ci se incumeta a pune in contra numai resistinti'a pasiva pacifica, séu mai bine dísu legalea conservare de dreptu (juris sustentatio;) se inculpa in repórtele oficiali, pe nedreptu si fara nice unu motivu cu cea mai periculósa anarchia, resistintia, revólta apriata si cu tendintie si dorintie democratice si mai scie si Dumnedieu de cari; pe candu din contra, precum intielegemu din faimele cerculatorie, se propunu si se pregatescu mesure teroristice, precum incarcerarea si volnicia a militare?!

Escelentia! Cumca eu nesuescu a me folosi de

increderea pusa in mine decatra nationalii mei spre sustienerea si consolidarea paceri, a binelui de comunu si a fratietateri intre natiunile scumpei nóstre patrie comune, si cumca spre ajungerea acestui scopu santu, cugetu a face cu cea mai mare bunavointia si bucuria totu ce mi sta in putintia, se póte vedé lamuritu din cerculariulu, sub sternutu escelentiei tale cu cea mai mare Escultare, ce 'lu emisese in 28. Maiu a. c. catra clerulu din diecesea mea.

Inse cá cetatianu alu aceleiasi patrie, a carei bunu neturburatu 'mi diace la inima atatu de multu, cata se me dechiaru, cumca pe temeulu datorintielorulu ce le amu catra natiunea mea, atatu dupa dreptulu dumnediescu catu si dupa celu ómenescu, nu potu, ba nu 'mi e permis a' mi folosi induinti'a mea archipastorésca in contra consciintiei si a convingerei mele interne, spre violarea intereselor natiunei mele, celoru fundate pe egalitatea recunoscuta si garantata chiaru si prin legile ungueresci din 1848, séu spre apasarea nesuintielorulu, pretinsiuniloru si dorintielorulu celoru drepte si constitutiunali.

Din contra dupa opiniunea mea aru fi mai dreptu si mai cu scopu, daca Escelentiele Vóstre ati midioloci resolvarea tuturor plansoriloru natiunei mele si implinirea dorintielorulu ei, fundate pe egalitatea in drepturi, atatu la Mari'a Sa e. r. apostolica, marele nostru principe prea induratu, catu si la adunarile de comitatu si la dieta, si daca ati esoperá acea resolve prin inalt'a si puternie'a vóstra influintia, incunjiurandu tóte mesurele cele aspre si teroristice, cari stórnira in anulu 1848 resboiulu civile, celu de plansu pentru vecii veciloru; ca-ci pana candu natiunea romana nu se va recunósce, si nu se va prochiamá, la diet'a Ardealului de natiune legale cu aceleiasi drepturi, ce le au celelalte natiuni sorore, pana atunci dorintiele si pretinsiunile ei cele loiali nu se voru poté apasá prin nice unu felu de mesure volnice si teroristice.

Cu tóte aceste Ve potu asecurá cu stima deplina pe Escelentiele Vóstre, ca natiunea romana nu va turburá pacea publica a scumpei nóstre patrie si cumca ea nu are in contra natiunei magiare sororei sale nice o mania si nice unu simtiu de resbunare; ci din contra, doresee si ea infratierea si intielegerea cea buna cu aceasta chiaru cá si mine, si va astepá cu incredere deplina sa se realisedie dorintiele aceste, catu mai curendu pe temeulu egalei indrep-

tatiri cetatienesci si pe cale pacifica; apoi rediamandume dupa Dumnedieu cu taria pe cunoscutulu caracteru pacificu alu poporului romanu, potu dice cu securitate, cumca romanulu din ura nationale si din poff'a de resbunare, nu va atacá nicecandu pe fratii sei magiari, decatu numai spre apararea s'a si in casulu, candu se aru provocá la aceasta.

Excusa me Escelentia pentru aceste descoperiri apriate ale inimei mele, inse tientitóre la bunulu comune alu patriei, si 'mi concede se te asecuru despre cea mai distinsa stima a mea, cu care me onorediu a remané

celu mai supusu sierbu
Alexandru Sterca Siuluti,
 archiepiscopulu Albei-Iulie.“

Mass'a cruda (Nyers tömeg.)

Unu cuventu sinceru dintre poporu, de catra unu nobilu donatariu despre: Mass'a cea cruda — a nyers tömegról, si adunarea marcala a Dobocei.

(Urmare din Nr. 39.)

Acum ne veti concede iubitoru compatrioti, daca cele din tempulu mai recente le vomu scire inea si mai bine, prin urmare toti romanii nobili scimu aceea: Cumca voi-siliti de catra spiritulu timpului ati prochiamatu in an. 1848 in diet'a dela Clusiu egalitatea drepturilor personale, si indatorirea tuturora de a purtá asemenea greutatile tierei, prin urmare voi fratiloru ne ati supusu si pre noi la purtarea greutatiloru tierei, de care mai nainte eramu scutiti, adeca la platirea de dare pentru pamentu, la facerea drumuriloru asemenea cu fostii vostri iobagi, desbracandune de tóte scutintiele mai dinainte; — aceste tóte noi numai voue avemu de a vile multiami, si nu altora, — dara neci ca ne geluimu in contra acestoru principie liberale, numai ve rugamu nu ne socotiti asia de prosti, cá si cum noi n'amu sci, ca ce ati facutu?

Ce se tiene de acea, ca platimu dare prea mare si nelegiuita? aceasta inca o recunóscemu, numai

daca ati recunóscce si voi, si dorimu a scapá de ea, inse scimu prea bine, ca voi nu ve veti invoi la aceea, fiinduca tocma voi sunteti caus'a darei cei grele si nelegiuite, precum se va vedé din urmatóriele, numai se fiti cu ascultare!

Dupa cum sciti prea bine si voi fratiloru, noi cá nobili, cate 30 de familii pe o sesiune abia avemu din mosi'a strabuna 2—3 jugere de pamentu, pentru care dieu nu avemu multa contributiune de a plati, precum nici ca facemu stoguri mari de grau, nici nu implemu cotarge mari cu malaiu, (porumbu), apoi avendu unu parinte cate trei feciori insurati, iacata se vedi o casa plina de 13 guri flamande, cari numai in darea capului platescu la 18 fl. v. a. pe anu. Aceasta e intr'adeveru o dare fórté grea, inse si aceasta ar' mai trece, ca ei esi platescu capetele loru, — dara candu vine inainte rubric'a de Zuschlag cu 68 cr. dupa fiorinu pentru desdaunarea mosiiloru vóstre cele iobagesci in sum'a de 12 fl. 24 cr.? atuncia dieu ca de ar' fi mai aprópe vreunu portu alu Africei neamu vinde cate unu copilu de sclavu, numai cá se putemu plati si acestia din urma! Pricepetiine fratiloru?!

Voue vi e lesne a plati darea cea grea si nelegiuita, fiindca pentru mosiile perdute capatati o desdaunare indoita in asemenare cu pretiulu vendiarii de mosii, — eara colonii liberati incasi potu plati darea loru singuru cu decim'a, care mainainte vau platituo voue, — si totusi nici pe unulu dintre voi nu ve audiamu geluinduve, ca ve silesce ocarmuirea a primi darea cea nelegiuita si nedrépta dela noi?

Spunetine acumu, ce sperantia putemu noi avé, ca vomu scapá de atatea dari grele, déca vomu crede orbesce voue? cari si pe parintii nostri iati insielatu cu vorb'a si cu fapt'a.

Déca n'aru fi crescatur'a de 68 cr. nici nu nearu pasá de duhanu si de finance, si déca n'ati primi voi desdaunarea cea nelegiuita si dela noi? darea nóstra inca ar' scadá mai bine de a 3. parte.

Asia dara voi sunteti nemtii aceia, cari ati introdusu atatea dari grele asupra nóstra! Auditi?!!

(Va urmá.)

Redactoru respundietoru
Iacobu Muresianu.

Editiunea: in tipograf'a lui
Ioanne Gött.